

Pagrindiniai didžiųjų raidžių rašymo atvejai

Lietuvių kalboje didžiosios raidės pirmiausia vartojamos sakinio pradžiai žymėti ir tikriniams daiktavardžiams (vardams, pavardėms, geografiniams objektams) išskirti. Taip pat taikomos svarbios taisyklės įstaigų, švenčių ir dokumentų pavadinimams bei pagarbos išraiškoms.

1. Sakinio pradžia. Pirmasis sakinio žodis, taip pat tiesioginės kalbos pradžia po kabučių ar brūkšnio rašoma didžiąja raide.

2. Asmenų vardai ir pavardės. Visi asmenų vardai, pavardės, slapyvardžiai ir istoriniai prievardžiai rašomi didžiąja raide (pvz., Petras Klimas, Julija Žymantienė-Žemaitė, Vytautas Didysis).

3. Geografiniai ir astronominiai objektai. Žemynai, šalys, miestai, upės, gatvės, kalnai, vandenynai ir žvaigždynų, planetų pavadinimai (pvz., Lietuva, Baltijos jūra, Laisvės gatvė, Marsas).

4. Įstaigos, įmonės ir organizacijos. Įstaigų, įmonių ir organizacijų pavadinimų, susidedančių iš dviejų ar daugiau bendrinės reikšmės žodžių, tik pirmasis žodis rašomas didžiąja raide, pvz.: Valstybinė mokesčių inspekcija, Žemės ūkio ministerija.

Jei įstaigos, įmonės ar organizacijos pavadinimas, susidedantis iš dviejų ir daugiau žodžių, prasideda tikriniu vardu: vietovardžiu (valstybės, miesto, kaimo, rajono, seniūnijos vardu ir pan.) ar asmenvardžiu, didžiąja raide rašomas tik tas tikrinis vardas; žodis, einantis po jo, kaip ir toliau einantys bendriniai žodžiai, rašomas mažąja raide, pvz.: Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Lietuvos bankas, Kalvarijos savivaldybės taryba, Vytenio Galinio individuali įmonė.

Įmonių, įstaigų ir organizacijų sutrumpinti pavadinimai rašomi kaip atitinkami nesutrumpintieji, pvz.: Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija – Susisiekimo ministerija, Kalvarijos savivaldybės socialinių paslaugų centras – Socialinių paslaugų centras, Kalvarijos savivaldybės viešoji biblioteka – Viešoji biblioteka, Kalvarijos savivaldybė – Savivaldybė (rašoma didžiąja raide, kai kalbama apie instituciją, o ne apie teritoriją).

Įstaigų, įmonių ir organizacijų struktūrinių padalinių oficialūs pavadinimai pradedami rašyti didžiąja raide, pvz.: Kalvarijos savivaldybės tarybos Biudžeto ir finansų komitetas – Biudžeto ir finansų komitetas, Kalvarijos savivaldybės administracijos Buhalterijos skyrius – Buhalterijos skyrius.

Tačiau mažąja raide rašomi įstaigų, įmonių, organizacijų valdymo vienetų pavadinimai, pvz.: Kalvarijos gimnazijos mokytojų taryba. Masiškai paplitusių padalinių (bibliotekų, buhalterijų, kabinetų, laboratorijų ir kt.) pavadinimai taip pat rašomi mažąja raide, pvz.: Savivaldybės mero priimamasis, UAB „Kalvarijos komunalininkas“ buhalterija.

5. Aukščiausiųjų valstybinės valdžios institucijų pavadinimų visi žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: Lietuvos Respublikos Seimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, Lietuvos Respublikos Aukščiausiasis Teismas.

Aukščiausiųjų tarptautinių organizacijų ir jų vyriausiųjų institucijų pavadinimų visi žodžiai taip pat rašomi didžiosiomis raidėmis, pvz.: Jungtinės Tautos (Jungtinių Tautų Organizacija), Generalinė Asamblėja, Tarptautinis Teismas, Europos Sąjunga, Europos Sąjungos Taryba, Europos Parlamentas, Europos Taryba, Šiaurės Taryba.

6. Tiesioginės reikšmės pavadinimuose didžiąja raide rašomas pirmasis žodis ir visi įeinantys tikriniai daiktavardžiai (pvz., Vilniaus universitetas, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija). Simboliniai pavadinimai rašomi kabutėse ir didžiąja raide (pvz., leidykla „Baltos lankos“).

7. Svarbiausios institucijos. Ypatingos reikšmės institucijų ir tarptautinių organizacijų visi žodžiai rašomi didžiąja raide (pvz., Lietuvos Respublikos Seimas, Jungtinių Tautų Organizacija).

8. Šventės ir renginiai. Švenčių pavadinimuose didžiąja raide rašomas tik pirmasis žodis (pvz., Naujieji metai, Motinos diena, Kūčios, Kalėdos, Naujieji metai, Trys karaliai, Joninės, Užgavėnės, šv. Velykos, Žolinė, Visų Šventųjų diena (Visi šventieji), Vėlinės, Motinos diena, Tėvo diena, Kovo 11-oji, Vilties ir gedulo diena, Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena ir kt.)

9. Istoriniai įvykiai ir dokumentai. Svarbių istorinių epochų ar dokumentų pavadinimuose didžioji tik pirmoji raidė (pvz., Viduramžiai, Lietuvos Respublikos Konstitucija). Mitologinės ir religinės būtybės. Tikriniai dievų ir mitinių būtybių vardai rašomi didžiąja raide (pvz., Dievas, Milda, Žemyna), o bendriniai žodžiai – mažąja (pvz., angelas, laumė).

10. Pagarbos (stilistinis) rašymas. Žodžiai gali būti rašomi didžiąja raide stilistiniais sumetimais. Didžiąja raide gali būti rašomi žodžiai, kuriais mandagiai, su pagarba kreipiamasi į kitą asmenį (laiškuose, sveikinimuose, kvietimuose, prašymuose ir pan.), pvz.: Jūs, Tu, Tamsta, Pone, Gerbiamasis.

11. Dokumentų pavadinimų pirmasis žodis rašomas didžiąja raide, pvz.: Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas – Valstybinės kalbos įstatymas, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas – Vietos savivaldos įstatymas, Lietuvos Respublikos darbo kodeksas – Darbo kodeksas.

Ypatingos reikšmės dokumentų visi pavadinimo žodžiai rašomi didžiosiomis raidėmis: Lietuvos Nepriklausomybės Aktas – Nepriklausomybės Aktas, Lietuvos Respublikos Konstitucija – Konstitucija.

12. Aukščiausių apdovanojimų pavadinimai: Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinas, Vyčio kryžiaus ordinas, Lietuvos nacionalinė premija.

13. Garbės ir padėkos raštų ar garbės vardų bei laipsnių pavadinimai rašomi mažąja raide, pvz.: garbės raštas, padėkos raštas, profesorius, akademikas.

14. Pareigų pavadinimai ir titulai paprastai rašomi mažąja raide, pvz.: prezidentas, ministras pirmininkas, ministras, rektorius, direktorius, senatorius, meras, vedėjas. Iš pagarbos didžiosiomis raidėmis gali būti rašomi aukščiausių pareigūnų pavadinimai: Lietuvos Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas, Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas.

15. Prašymuose, pareiškimuose, kvietimuose ir pan. dokumentuose didžiąja raide rašomas bet kurio pareigūno, į kurį kreipiamasi, pavadinimas, pvz.: Kalvarijos savivaldybės Merui, Kalvarijos savivaldybės administracijos Direktoriui, Kalvarijos gimnazijos Direktoriui.

16. Didžiąja raide rašomi žodžiai, kai jų žymimoms sąvokoms teikiama išskirtinė reikšmė bei pagarba, pvz.: Tėvynė, Tiesa, Nepriklausomybė, Laisvė, Atgimimas, Motina, Žmogus.

17. Švenčių, dienų ir panašių progų, susijusių su tam tikra žmonių grupe (pagal profesiją, specialybę, socialinę padėtį ir pan.), pavadinimuose vartotina daugiskaita: Mokytojų diena, Medicinos darbuotojų diena, Slaugytojų diena, Pasieniečių diena, Muziejų diena.

Vienaskaitos formos vartojamos apibendrinta simboline reikšme – jomis žymimos sąvokos, kurioms teikiama išskirtinė reikšmė ir pagarba: Motinos diena, Tėvo diena, Moters diena, Šeimos diena.

Birutė Talandienė

Bendrųjų reikalų skyriaus vyriausioji specialistė (valstybinės kalbos tvarkytoja)

Parengta pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimus, Konsultacijų banko informaciją, Kanceliarinės kalbos patarimus.